

Ewa Kępa

Uniwersytet w Białymstoku

Wydział Studiów Kulturowych

Zakład Studiów nad Kulturą Współczesną i Filmem

e.kepa@uwb.edu.pl

ORCID: 0000-0002-1836-3083

„Nie święci garnki lepią”. Sztuka lepienia glinianych naczyń

Miejsce realizacji działania: Wasilków (Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej w Wasilkowie).

Termin realizacji działania (miesiące realizacji projektu): grudzień 2022 – kwiecień 2023.

Czas trwania działania: 5 godzin 15 minut = 7 godzin lekcyjnych.

Opis działania: ceramika towarzyszy człowiekowi od epoki neolitu. Pierwsze naczynia lepią z gliny poprzez ręczne wygniatawanie lub łączenie glinianych wałków i taśm. Wyroby ceramiczne w historii ludzkości tworzą w celach użytkowych. Służyły do gotowania i przechowywania żywności. Ich kształty, wzory i kolory były także elementami języka symbolicznego. Przedmioty z gliny odgrywały istotną rolę podczas rytuałów i wyrażały uczucia religijne. Wyroby ceramiczne pochodzące z młodszej epoki kamienia odnaleziono także na terenie Polski północno-wschodniej. Dziś Podlasie słynie z garncarstwa i ceramiki siwej. Umiejętność jej wytwarzania przetrwała w pracowniach w Czarnej Wsi Kościelnej

znajdujących się na Szlaku Rękodzieła Ludowego województwa podlaskiego.

Współcześnie mamy do czynienia z odrodzeniem się zainteresowania ceramiką, w tym zainteresowania ceramiką ludową. Sięganie po glinę może stać się podstawą do nabycia szczególnych kompetencji kulturowych, do spojrzenia w przeszłość, poznania tradycji i historii swoich przodków. Tworzenie ceramiki rozwija wyobraźnię, kreatywność, oferuje możliwość doświadczenia sprawczości i wyrażania siebie. Stwarza okazję do dokonywania odkryć. Uczy także pokory – efektu pracy ceramika nie można jednoznacznie przewidzieć.

Uczestnicy warsztatów nabywają wiedzę o tradycji i etapach wytwarzania podlaskich „siwaków”. Poznają proces, który obejmuje: pozyskanie masy ceramicznej, jej przygotowanie do pracy, kształtowanie naczyń na kole garncarskim, zdobienie, suszenie i wypał w piecu ziemnym opalanym drewnem.

W trakcie warsztatów przewidziano także praktyczne zajęcia lepienia glinianych naczyń nawiązujące do pierwotnych metod wytwarzania ceramiki wykonywanej ręcznie z wałków bądź glinianych taśm. Praca rąk staje się tu okazją do wypróbowania swoich sił w nowej formie twórczego wyrazu. Pozwala na zapoznanie z materiałem, który z jednej strony, poddaje się oddziaływaniu człowieka, z drugiej, jednak uczy cierpliwości i wytrwałości w kształtowaniu materii. Uczestnicy zajęć współpracują w grupie, inspirując się wzajemnie w poszukiwaniu własnych pomysłów na kreowanie powstających artefaktów w bliskości z naturą. Ceramikę tworzy się bowiem z plastycznej ziemi odpowiednio nasyczonej wodą, przygotowując ją do procesu suszenia powietrzem i wypału w ceramicznym piecu. Istotne jest to, że nieudaną pracę można zacząć od nowa.

Tematyka warsztatów obejmuje:

- Przedstawienie historii ceramiki jako historii rodzaju ludzkiego.

- Zapoznanie z procesem tworzenia ceramiki traktowanym jako praca z żywiołami: ziemią, wodą, powietrzem i ogniem.
- Zapoznanie z tradycją i procesem wytwarzania ceramiki siwej na Podlasiu.
- Własnoręczne tworzenie glinianych naczyń trzema metodami: przez wygniatanie; przez lepienie z glinianych wałków i taśm oraz przez wyklejanie formy.
- Odebranie wypalonych prac – doświadczenie zetknięcia się z efektem pracy własnych rąk.

Cele ogólne i szczegółowe: zapoznanie z historią i tradycją wykonywania glinianych naczyń, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji garncarskich na Podlasiu, nabywanie umiejętności własnoręcznego wykonywania naczyń glinianych, propagowanie stylu życia w zgodzie z naturą – praca z żywiołami ziemi, wody, powietrza i ognia.

Metody i formy pracy: wykład na temat historii ceramiki i garncarstwa, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji garncarskich na Podlasiu oraz warsztaty lepienia naczyń z gliny.

Narzędzia niezbędne do przeprowadzenia działania: podkładki do pracy z gliną (z ceraty lub pilśniowe). Prace zostają wypalane – istnieje konieczność zlecenia wypału zewnętrznej pracowni ceramicznej.

Wykorzystane materiały: glina – masa ceramiczna.

Przebieg działania (w zależności od potrzeb uczestników i organizatora 7 godzin lekcyjnych odbędzie się w ramach jednego, dwóch, trzech lub czterech spotkań):

- 1) wykład (1 godz.) + warsztaty tworzenia naczyń przez wygniatanie (0,5 godz.);
- 2) warsztaty tworzenia naczyń z glinianych wałków i taśm (1,5 godz.);
- 3) warsztaty tworzenia naczyń przez wyklejanie formy (1,5 godz.);
- 4) spotkanie podsumowujące – odebranie wypalonych, własnoręcznie wykonanych naczyń, ewaluacja (45 min).

Efekty działania:

Wiedza: pozyskanie wiedzy o historii i tradycji wykonywania glinianych naczyń, ze szczególnym uwzględnieniem garncarstwa na Podlasiu.

Umiejętności: nabycie umiejętności wykonania glinianych naczyń z wałków, poprzez wygniatanie oraz przez wyklejanie formy; pozyskanie umiejętności rozpoznawania przykładów ceramiki siwej charakterystycznej dla regionu Podlasie.

Kompetencje społeczne: uzyskanie świadomości istnienia długiej historii wykonywania ceramiki w rozwoju ludzkości oraz świadomości bogatej i żywej tradycji tworzenia ceramiki siwej na Podlasiu; wzbudzenie chęci czerpania inspiracji z tradycji ludowej i podejmowania twórczych działań w pracy z gliną.

Literatura zalecana:

Atkin J., *Podstawy ceramiki. Wszystko, co trzeba wiedzieć, by zacząć tworzyć piękną ceramikę*, Arkady, Warszawa 2007.

Brach-Czaina J., *Bogini. Neolityczne zabytki Malty i Gozo*, [w:] J. Brach-Czaina (red.), *Od kobiety do mężczyzny i z powrotem*, Trans Humana, Białystok 1997, s. 15–45.

Cyfrowa Baza Twórców Województwa Podlaskiego, e-tradycja.pikpodlaskie.pl (dostęp: 10.01.2024).

- Głosik J., *Zarys młodszej epoki kamienia w Polsce północno-wschodniej*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1970, 1, s. 11–24.
- Kiestenis-Studzińska, B. *Sprawozdanie z badań nad garncarstwem ludowym*, „Rocznik Białostocki” 1968, 8, s. 433–435.
- Mattison, S., *Podręcznik ceramika. Obszerne informacje na temat narzędzi, materiałów i technik*, Arkady, Warszawa 2006.
- Matuszczyk M., Oborska-Oracz A., Wowak J., *Ceramika siwa i czarna – przyczyny powstania określonej barwy na podstawie stanu badań oraz analizy procesu wypału*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici” 2019, 50, s. 165–190.
- Reinfuss, R. *Garncarstwo ludowe*, Wydawnictwo „Sztuka”, Warszawa 1955.
- Skiba, P., *Garncarstwo. Sztuka pięciu żywiołów*, Arkady, Warszawa 2010.
- Wowak, J., *Ceramika siwa i czarna pogranicza polsko-litewskiego*, „Szkło i Ceramika” 2014, 6, s. 19–23.